

СЕКЦІЯ 2 СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339.56

Бурачек І.В.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту організацій і адміністрування
Житомирського державного технологічного університету***Дардалевич В.В.***магістр
Житомирського державного технологічного університету*

СУЧАСНИЙ СТАН ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

CURRENT STATE OF FOREIGN TRADE ZHYTOMYR REGION: PROBLEMS AND PROSPECTS

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено наявний стан зовнішньої торгівлі Житомирської області на основі показників зовнішньоторговельного обігу, імпорту та експорту, сальдо торговельного балансу за 2012–2016 роки. Визначено вплив типології регіону на стан, проблеми та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі. Охарактеризовано особливості товарної структури експорту регіону. Встановлено сукупність внутрішніх і зовнішніх факторів впливу на експорт регіону. На основі проведеного дослідження сучасного стану та динаміки зовнішньої торгівлі в області визначено сильні сторони та можливості розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств регіону.

Ключові слова: експорт, імпорт, сальдо, зовнішня торгівля, зовнішньоторговельний обіг.

АННОТАЦІЯ

В статье исследовано существующее положение внешней торговли Житомирской области на основе показателей внешнеторгового оборота, импорта и экспорта, сальдо торгового баланса за 2012–2016 годы. Определено влияние типологии региона на состояние, проблемы и перспективы развития внешней торговли. Охарактеризованы особенности товарной структуры экспорта региона. Установлена совокупность внутренних и внешних факторов влияния на экспорт региона. На основе проведенного исследования современного состояния и динамики внешней торговли в области определены сильные стороны и возможности развития внешнеэкономической деятельности предприятий региона.

Ключевые слова: экспорт, импорт, сальдо, внешняя торговля, внешнеторговый оборот.

ANNOTATION

The article explores the current state of foreign trade Zhytomyr region based on the performance of foreign trade, imports and exports, trade balance for 2012–2016. The effect on typology region status, problems and prospects of development of foreign trade. The features of the commodity structure of export products of the region. Established a set of internal and external factors impact on exports of the region. Based on the study of the current state and dynamics of foreign trade in the region, identified strengths and opportunities of foreign economic activity of the region.

Key words: export, import, trade balance, foreign trade, foreign trade turnover.

Постановка проблеми. Зовнішня торгівля є складовою рівноваженого економічного розви-

тку суспільства, сприяє посиленню конкурентоспроможності національної економіки, підвищує рівень життя населення та забезпечує найповніше задоволення його потреб. З огляду на високий ступінь впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на економіку регіонів України в сучасних умовах можна сказати, що зовнішньоекономічна діяльність зазнає негативних змін, що підтверджує необхідність дослідження її стану.

Сьогодні Житомирщина є низько урбанізованим регіоном, що характеризується потужним природно-кліматичним потенціалом, а також володіє розвинутою мережею установ культури, має велику культурну спадщину. Більше половини загального обсягу валової доданої вартості області створюється у процесі виробництва послуг. Тому для подальшого розвитку регіону важливими є аналіз сучасного стану зовнішньої торгівлі регіону, виявлення проблем та перспектив розвитку щодо зміцнення позицій на міжнародній арені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним питанням та проблемам розвитку зовнішньої торгівлі присвятили свої дослідження А. Сміт, Д. Рікардо, В. Леонтєва, В. Оліна, Е. Хекшер, Д. Х'юм та інші вчені. Окрім того, вітчизняними науковцями досліджуються питання ефективного управління ЗЕД підприємств регіону, формування та використання експортного потенціалу. Цими темами займалися Л. Островський, А. Мазаракі, Ю. Макогон, Т. Мельник, О. Єлісеєнко, Є. Савельєв та інші науковці. Зокрема, А. Мазаракі належить дослідження сучасних тенденцій та чинників розвитку зовнішньої торгівлі; Ю. Макогон висвітлив вплив зовнішньоекономічних зв'язків України на реалізацію можливостей залучення іноземних інвестицій.

Мета статті полягає в аналізі й оцінці стану зовнішньої торгівлі Житомирської області, а також визначенні основних факторів і перспектив подальшого розвитку регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні Житомирська область відноситься до групи низько урбанізованих областей, а за структурою економіки – до областей з переважанням сфери послуг.

Встановлено такі спільні риси областей та місце Житомирщини серед регіонів одного типу.

1) Найкраще розміщення щодо Києва. До 198 км – Житомирська, Черкаська області; 256-436 км – Рівненська, Хмельницька, Волинська, Тернопільська області.

2) Значно нижче середньої щільність населення. Значно вище середньої (112,2 осіб/1 км. кв.) – Чернівецька область. Вище середньої (77,6–99,2 осіб/1 км. кв.) – Закарпатська, Тернопільська, Івано-Франківська області. Нижче середньої (51,7–63,4 осіб/1 км. кв.) – Волинська, Київська, Черкаська області. Значно нижче середньої (42,3 осіб/1 км. кв.) – Житомирська область.

3) Дуже низький валовий регіональний продукт на душу населення. Найвищий – Київська область (40 483 грн.). Низький – Черкаська (24 558 грн.), Івано-Франківська (23 379 грн.) області. Дуже низький (14 529–20 253 грн.) – Житомирська область.

4) Значно нижче середнього рівня обсяги капітальних інвестицій у розрахунку на одну особу. Значно вище середнього – Київська область. Нижче середнього – Волинська, Вінницька, Івано-Франківська області. Значно нижче середнього – Хмельницька, Житомирська, Тернопільська області.

5) Серйозні проблеми на ринку праці. Київська область наближена до оптимальних умов на ринку праці, адже рівень зайнятості близький до середнього (59,5%), низький рівень безробіття (6,1%). Вінницька, Рівненська, Житомирська є областями з серйозними проблемами на ринку праці, оскільки рівень зайнятості нижче середнього (59,6–59,9%), рівень безробіття вище середнього (7,4–9,4%) [8].

Процеси, що відбуваються в зовнішньоторговельному обороті Житомирщини, відрізняються від загальних по всій Україні загалом. Така специфіка пояснюється тим, що область за економічним потенціалом відноситься до промислово-аграрних регіонів, а також є наслідком еволюційних процесів в зовнішній економічній політиці та економіці держави.

Радикальні зміни в українсько-російській торгівлі, що відбулися на основі економічних і соціально політичних процесів глобального характеру, призвели до зниження експорту й імпорту товарів та послуг у 2016 році. За даними табл. 1 можна спостерігати, що за 2016 рік зовнішньоторговельний обіг області склав 894,4 млн. дол. США і зменшився на 9,3% порівняно з 2012 роком. Експорт зменшився на 16,0% і склав 461,8 млн. дол. США, а імпорт – на 13,7%, що склало 331,7 млн. дол. США.

Сукупне сальдо торговельного балансу Житомирської області в 2016 році позитивне і становить 155,0 млн. дол. США, що підтверджує стійкість зовнішньоекономічних зв'язків підприємств регіону.

Коефіцієнт покриття імпорту експортом по товарах у 2016 році складає 1,39, у 2015 році він склав 1,79 (за 2012 рік – 1,43), що є позитивною тенденцією (рис. 1).

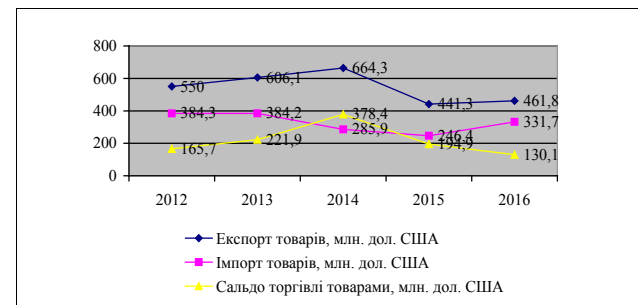

Рис. 1. Динаміка зовнішньоторговельного обігу, експорту та імпорту товарів Житомирської області

Сьогодні спостерігається тенденція збільшення частки експорту товаровиробників регіону на ринки Європейського Союзу та зменшення на ринки країн СНД (зокрема, РФ).

Таблиця 1

Баланс зовнішньоторговельного обігу товарами та послугами області за 2012–2016 роки

Показники	Роки					2016 рік у% до 2012 року
	2012	2013	2014	2015	2016	
Зовнішньоторговельний обіг, млн. дол. США	985,6	1046,4	1003,2	729,0	894,4	90,7
Експорт товарів, млн. дол. США	550,0	606,1	664,3	441,3	461,8	84,0
Імпорт товарів, млн. дол. США	384,3	384,2	285,9	246,4	331,7	86,3
Сальдо торгівлі товарами, млн. дол. США	165,7	221,9	378,4	194,9	130,1	78,5
Експорт послуг, млн. дол. США	40,6	40,8	38,9	32,1	40,4	99,5
Імпорт послуг, млн. дол. США	10,7	15,3	14,1	9,2	15,5	144,9
Сальдо торгівлі послугами, млн. дол. США	29,9	25,5	24,8	22,9	24,9	83,3
Сукупне сальдо торговельного балансу, млн. дол. США	195,6	247,4	403,2	217,8	155,0	79,2

Динаміка питомої ваги країн ЄС, країн СНД та інших країн світу в експорті товарів області показана на рис. 2.

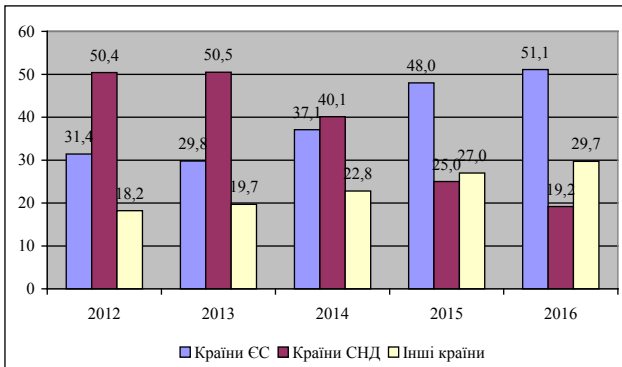

Рис. 2. Динаміка питомої ваги країн ЄС, країн СНД та інших країн світу в експорті товарів області

Загалом зовнішньоторговельні операції в 2016 році проводились з партнерами зі 105 країн світу. Експортувались товари до 87 країн, а імпортувались – із 62.

Варто підкреслити, що майже до 100% від загального обсягу реалізованої продукції підприємств легкої промисловості, які виробляють взуття та одяг, експортується до країн ЄС. Основними експортерами є Житомирська та Бердичівська філії СП ТОВ «РІФ-1», ПАТ «Бердичівська фабрика одягу», ПрАТ ВКФ «Леся»

(м. Новоград-Волинський), ПрАТ «Арсанія» (м. Коростень), ДП «Модігал» та ТОВ «Фешен Груп» (м. Житомир).

У загальному експорті товарів найбільше відвантажень деревини і виробів з деревини, а саме 98,0 млн. дол. США, що склало 21,2% до загального обсягу експорту, продуктів рослинного походження, що склало 83,4 млн. дол. США (18,1%), а також машин, обладнання, електротехнічного обладнання, що склало 56,6 млн. дол. США (12,3%) (табл. 2).

Важливий вплив на експорт Житомирської області встановлюють внутрішні і зовнішні фактори середовища, у якому знаходиться регіон. Серед внутрішніх виділяють такі:

1) підвищення зношеності основних засобів на більшості підприємств в умовах скорочення зовнішніх та внутрішніх інвестиційних ресурсів;
2) поглиблення диференціації розвитку районів області через низьку мотивацію та недостатні умови для розвитку малого та середнього бізнесу;

3) зменшення чисельності населення окремих районів області, які не мають яскраво виражених інвестиційних переваг;

4) скорочення виробництва та, відповідно, кількості робочих місць у промисловості та сільському господарстві через нестабільність ринків збуту та зростання вартості імпортованих енергоносіїв;

Таблиця 2

Товарна структура експорту товарів Житомирської області

Назва товарів	Роки						2016 рік до 2014 року у %
	2014		2015		2016		
	млн. дол. США	питома вага, %	млн. дол. США	питома вага, %	млн. дол. США	питома вага, %	
Живі тварини; продукти тваринного походження	18,5	2,8	10,8	2,4	11,3	2,5	61,1
Продукти рослинного походження	102,1	15,4	55,8	12,6	83,4	18,1	81,7
Готові харчові продукти	44,	6,8	30,1	6,8	9,2	2,0	20,5
Мінеральні продукти	121,7	18,3	48,7	11,0	41,3	8,9	33,9
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	5,9	0,9	3,2	0,7	5,7	1,2	96,6
Полімерні матеріали, пластмаси	8,0	1,2	5,9	1,3	5,7	1,2	71,3
Деревина і вироби з деревини	119,3	18,0	97,9	22,2	98,0	21,2	82,1
Текстильні матеріали та текстильні вироби	48,1	7,2	39,6	9,0	47,7	10,3	99,2
Взуття, головні убори, парасольки	9,3	1,4	7,5	1,7	7,5	1,6	80,6
Вироби з каменю, гіпсу, цементу	37,5	5,6	29,6	6,7	31,9	6,9	85,1
Недорогоцінні метали та вироби з них	32,5	4,9	23,8	5,4	30,6	6,6	94,2
Машини, обладнання, електротехнічне обладнання	70,2	10,6	43,6	9,9	56,6	12,3	80,6
Інші товари	46,3	6,9	44,8	10,3	32,9	7,2	71,1
Усього	664,3	100,0	441,3	100,0	461,8	100,0	X

5) недостатній розвиток вітчизняних систем сертифікації і контролю якості експортної продукції на фоні значного посилення вимог до споживчих й екологічних характеристик, а також до безпеки продукції, яка реалізується на ринках промислово розвинених країн.

Щодо зовнішніх чинників, то серед них виділяють такі: посилення міжнародної конкуренції протягом останнього десятиліття; стрімке підвищення вимог споживачів до якості продукції, зумовлене впровадженням у виробництво інноваційних технологій; низький світовий рейтинг надійності регіонів України для кредитів та інвестицій, що ускладнює використання іноземних фінансових ресурсів для розвитку експортного потенціалу області; низька ефективність політики уряду щодо зовнішньої економічної інтеграції тощо.

Отже, наявні внутрішні і зовнішні чинники середовища визначають необхідність здійснення термінових кроків щодо формування цільової системи заходів державного стимулювання та вдосконалення експорту.

Прогнозоване зростання інвестиційної привабливості України та поліпшення бізнес-клімату зможуть стати порівняльними перевагами Житомирської області з урахуванням цілого ряду сильних сторін регіону, зокрема таких, як розвинена магістральна транспортна інфраструктура із значним транзитним потенціалом, кордон з Республікою Білорусь; значні запаси корисних копалин в безпосередній близькості від залізниць та автомобільних шляхів; значні запаси лісів. Область може скористатися можливістю залучення інвестицій за умови поліпшення бізнес-клімату в Україні, стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу; розширити ринки збуту продукції в Європу у зв'язку із підписанням угоди про асоціацію із ЄС.

Висновки. Таким чином, зовнішня торгівля Житомирської області є динамічною, що відпо-

відає загальносвітовій тенденції посилення взаємодії країн світу у сфері торгівлі та свідчить про залежність зовнішньоекономічної діяльності регіону від факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Подальший розвиток зовнішньої торгівлі регіону залежить від виваженої політики держави щодо стимулювання власного виробництва, мінімізації впливу кризових явищ на регіон, а також чіткого встановлення стратегічних зовнішньоекономічних цілей розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Дячек В. Зовнішня торгівля товарами підприємств України: статистичний огляд та можливі шляхи розвитку / В. Дячек // Бізнес Інформ. – 2012. – № 1. – С. 11–19.
3. Експрес-випуск «Зовнішня торгівля України товарами за 2016 рік» / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Єлісеєнко О. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України / О. Єлісеєнко, Г. Скобелева // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2014. – № 4. – С. 9–12. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vbumb_2014_4_3.pdf.
5. Мазараки А. Сучасні тенденції та чинники розвитку зовнішньої торгівлі України / А. Мазараки, Т. Мельник // Вісник КНТЕУ. – 2011. – № 2. – С. 5–11.
6. Мельник Т. Іллегалізація сфери зовнішньої торгівлі товарами в Україні / Т. Мельник, Т. Вишинська // Економічний часопис XXI ст. – 2014. – № 7–8 (1). – С. 44–47.
7. Сидяга Б. Проблеми розвитку торговельного потенціалу України / Б. Сидяга // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2014. – Вип. 1 (10). – С. 250–256. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2014/14sbvtpu.pdf>.
8. Статистичний щорічник Житомирської області за 2016 рік. – Житомир : Головне управління статистики у Житомирській області, 2017. – 543 с.